

ԵՆՊՕՆԵԿԱՆ ՐՈՄԷՕ ԵՒ ՋՈՒԼԻԵՏԸ

Իրական պատմութիւն մի պատանու եւ մի աղջկայ մասին, թէ ինչպէս նրանք վատ ապրեցին եւ լաւ մեռան, իսկական եղելութիւն, որ պատահել է մի անգամ, բայց կապ ունի մի քանի ճշմարտութիւնների հետ, որոնք յաւիտենական են:

Ա.

Ի՞նչ է փողը.

Փողը աղքատների ստացուածքն է:

Նա, որի սրտում, ինչպէս ոսկի, հնչում է սիրոյ երգը, որի աչքերից, ինչպէս գոհար, թափւում է հիացմունքի արցունք, ով ազնիւ գործի համար թափում է իւր արիւնը՝ առանց փողի էլ հարուստ է:

Այսպէս կասէր իմաստունը, եթէ լինէր մեր մէջ:

Ապրում էր մի սամուրա:

Ապրեց ու մեռաւ:

Որովհետեւ նրանից յետոյ մնաց յետոյ մէկ որդի և չափազանց շատ հարստութիւն՝ ուստի, ի հարկէ, բազմաթիւ մարդիկ նրան ազգական դուրս եկան:

Ամբողջ երկիրը հանգուցեալ սամուրայի հետ ազգական երևաց: Ամեն տեղից գալիս էին ազգականներ բոլոր քաղաքներից: Մէկը ազգական էր հօր կողմից, միւսը՝ մօր, երրորդը՝ պապերի, չորրորդը՝ նախահաւերի կողմից:

Եւ նրանք ամենքը սկսեցին հոգս քաշել Շիրայի-Գոմպաչի չիի վրայ, այսպէս էր կոչւում հանգուցեալ սամուրայի մահակահասակ որդին:

Երբ Շիրայի-Գոմպաչչու 18 տարին լրացաւ՝ նրան ոչինչ չմնաց: Ո՛չ փող, ո՛չ ստացուածք:

Ազգական-խնամակալները տուին նրան իր հօր դաշոյնը և պատմեցին նրա պատմութիւնը.

— Քո նախնիքների տասն սերունդներ պահել են դրա բերանը մաքուր ու պայծառ: Աշխատիր, որ նա չժանգոտուի ամօթից քո ձեռքում: Գնա և երջանիկ եղիր:

— Իսկ հօրիցս յետոյ մնացած ստացուածքը, հարցրեց Շիրայի-Գոմպալլին:

— Դու ունիս մի այնպիսի ստացուածք, — պատասխանեցին ազգական-խնամակալները, — որի համար մեզանից իւրաքանչիւրը կտար իւր բոլոր փողերը, բայց որը գնել, — ամառ, — անհնարին է: Քո 18 տարիները. Բաղդադը եղիր, որ նրանք քիչ են: Դու երիտասարդ ես, — գնա և աշխատիր գործածել երիտասարդութիւնդ որքան կարելի է լաւ:

Շիրայի-Գոմպալլին դաշոյնը տեղաւորեց իւր լայն գօտուած և գնաց Նդդօ, յոյս ունենալով այնտեղի թագաւորի պալատում գերազանցել զէնք շարժել գիտենալու մէջ ուրիշ նշանաւոր պատանիներին և դրանով գրաւել դէպի ինքը բարի տրամադրութիւն, հովանաւորութիւն և հարուստ կիւն:

Նա միայն ասաց իր խնամակալ-ազգականներից գլխաւորին.

— Հին սովորութեան համաձայն, ուղեկցիր ինձ մինչև մեր քաղաքի սահմանագիծը և, ցոյց տալով ինձ, պատանուս, ամբողջ աշխարհի վրայ, ասա. «Այդ բոլորը քոնն է, եթէ կկարողանաս նրան տիրել»:

Խնամակալը համաձայնուեց:

— Միայն թէ ինձանից փող չխնդրես ճանապարհի համար:

— Լաւ, — կարճ պատասխանեց Շիրայի-Գոմպալլին:

Երբ նրանք դուրս եկան քաղաքի սահմանները՝ խնամակալը, ժպտալով, ցոյց տուաւ ձեռքով չորս կողմը.

— Ահա, պատանի, Ամբողջ աշխարհը քո առաջն է: Վերցրու նրանից, որքան կկարողանաս:

Շիրայի-Գոմպալլին պատասխանեց գլուխ տալով.

— Ես այդպէս էլ կաննմ: Սկզբի համար ինձ հարկաւոր է քո զգուելի կեանքը, կողոպտիչ, որ յափշտակել ես այն բոլորը, ինչ որ հայրս հաւաքել է:

Եւ այս խօսքերով դուրս քաշեց գօտուց նախնիքների սամուրաների դաշոյնը:

Խնամակալը ծնկների վրայ ընկաւ.

— Մի սպանիր ինձ: Վերցրու, ինչ ուզում ես, ինձ թող միայն մի բան՝ կեանքս:

Շիրայի-Գոմպալլին պատասխանեց.

—Ո՛հ, ես ուզում եմ նայել, թէ ի՞նչպէս կկաթկաթէ տրիւնը դաշոյնիս բերանից: Ես կթրջեմ նրան առաջին անգամ ազնիւ արեան մէջ,—չէ՞ որ դու հաստատում ես, իբրեւ թէ դու ազգական ես իմ հօրը, ազնիւ սամուրային, որը երբէք չէ արատաւորել իրան որեւէ խայտառակ արարքով:

Ու այս խօսքերով խրեց դաշոյնի ծայրը խնամակալի կողորդը և բռնեց այդպէս, մինչև որ պողպատը տաքացաւ:

—Դու զարթնեցիր և կենդանացար, ազնիւ պողպատ,—բացականչեց Շիրայի-Գոմպալլին,—խոստանում եմ քեզ, որ դու երբէք չես քնի իմ ձեռքում:

Եւ արագութեամբ առաջ անցաւ, որպէս զի խոյս տայ հալածանքից ու վրէժխնդրութիւնից:

Բ.

Ի՞նչ է դաշոյնը

Ով ունի դաշոյն՝ նա ունի այն բոլորը, ինչ որ կայ ուրիշների մօտ:

Ով ունի ոսկի՝ նա ունի միայն այն, ինչ որ կայ իւր մօտ:

Ով ունի դաշոյն՝ մի հարուած՝ և նա կունենայ այնքան, որքան կալ ուրիշի գրպանում:

Այսպէս կասէր իմաստունը, եթէ լինէր մեր մէջ:

—

Ճանապարհին Շիրայի-Գոմպալլին հանդիպեց մի քանի մարդկանց, որոնք պատրաստուել էին գիշերելու այնտեղ, որտեղ վրայ էր հասել գիշերը՝ դաշտի մէջ:

Նրանց գեղեցիկ շորերից և լաւ զէնքերից Շիրայի-Գոմպալլին նրանց նշանաւոր ու հարուստ մարդկանց տեղ ընդունեց:

Նրանց մէջ արտակարգ գեղեցկութեան տէր մի դեռահաս աղջիկ կար, որը նստել լաց էր լինում:

Բարեկեղծ ամենքին և սիրով ընդունուելով, Շիրայի-Գոմպալլին հարցրեց.

—Ինչո՞ւ ե՞ս ցօղով պատած այդ ծաղկի թերթիկները:

—Այս ջահէլ աղջիկը կորցրել է հօրը,—պատասխանեց ուղևորներից հասակաւորը,—և այժմ լալիս է նրա վրայ:

Եւ Շիրայի-Գոմպալլու հայեացքից չծածկուեց, թէ ինչ

խիստ տեսքով ծերուկը նայեց երիտասարդ աղջկան:

— Դէ պատասխանիր անձանօթին:

Աղջիկը վախեցած նայեց ծերուկին և միայն գլուխը շարժեց ի նշան համաձայնութեան:

Սօսել նա չկարողացաւ. արցունքները խեղդում էին նրան: «Այստեղ մի բան կարգին չէ» — մտածեց Շիրայի Գոմպաչին, նստելով, ամենքի խնդրելովը, ընթրիքի:

— Ագնիւ տեսքովդ դու նշանաւոր պատանի ես լինելու, — ասաց նրան ծերունին, — երևի, բեռնակիրներնդ քեզանից յետ մնացին, իսկ դու, պատանեկական անհամբերութեամբ, առաջ անցար:

— Ես ոտով եմ գնում, — պատասխանեց Շիրայի Գոմպաչին, — և չունիմ բեռնակիրներ:

— Ուրեմն, նշանակում է, ստացուածքդ առաջ ես ուղարկել: Հօ չէ՞ կարող նշանաւոր ծագում ունեցող պատանին, — իսկ դու այդպէս ես ըստ երևութին, — ճանապարհորդել առանց ստացուածքի:

— Ահա իմ բոլոր ունեցածը, — ասաց Շիրայի-Գոմպաչին, ցոյց տալով դաշոյնը գօտու միջից:

— Եատ չէ, — ժպտաց ծերունին:

Շիրայի-Գոմպաչին ցատկոտութեամբ պատասխանեց նրան:

— Թաւ անտառին մօտեցաւ կացինով մի մարդ: Անտառը անանցանելի էր, — սակայն նա աջ ու ձախ սկսեց կոտորել և ճանապարհ բացեց իր համար: Կեանքը՝ թաւ անտառ է: Ով ունի կացին՝ նա իր համար ճանապարհ կբանայ:

Ու հանելով իր դաշոյնը և գորովանքով նայելով նրան՝ պատմեց, թէ քանի նախնիքների է նա ծառայել, քանի կռիւներում է ուռգուել: Թշնամիների արիւնով և քանի վեհանձն ինքնասպանութիւնների մէջ փրկել է նախնիքներին խայտառակութիւնից կամ գերութիւնից:

— Այդպիսի ծառայութիւն կմատուցանէ և՛ ինձ, — վերջացրեց Շիրայի-Գոմպաչին, — դաշոյնով կարելի է գնել ամեն ինչ: Ես կգնեմ նրանով կամ յարգ ու պատիւ և հարստութիւն, կամ ագնիւ մահ:

— Վճռականութիւնը մեծ ոյժ է, եթէ նրան ղեկավարում է զգուշութիւնը, — ժպտալով ասաց ծերունին և առաջարկեց Շիրայի-Գոմպաչուն գիշերել իրանց հետ միասին:

Յոգնած փախստից՝ Շիրայի-Գոմպաչին չթողեց հիւրասէր մարդկանց կրկնելու իրանց հրաւերը:

Քնից առաջ նա բոլորին ցոյց տուեց իր դաշոյնը և շատ

գոհ էր, տեսնելով, որ ամենքի աչքերն էլ վառուեցին թանկագին հին դաշոյնի վրայ:

Հագիւ դիպած գետնին՝ Շիրայի-Գոմպաչչին քնեց, ինչպէս մեռած:

Բայց գիշերուայ մէջ նա արթնացաւ,— մէկը նրան ասում էր.

— Պատանի, վեր կաց ու փախիր:

Դժուարութեամբ նա բաց արեց աչքերը և աստղերի առկայծելուց տեսաւ չքնաղ աղջկան, որին երեկոյեան տեսել էր լաց լինելիս:

— Պատանի, վեր կաց ու փախիր,— ասաց նա, ու նրա ձայնը նման էր ծաղիկների շշուկի, որ վախեցած շշնջում են գիշերով, զգալով ցուրտ առաւօտուայ մօտենալը — փախիր, քանի ուշ չէ: Ես լսեցի, թէ ինչպէս նրանք վճռեցին՝ վաղ առաւօտեան մինչ դու քնած կլինես՝ վերցնել քեզանից, քնածից, դաշոյնը և հեռանալ: Իսկ եթէ արթնանաս այդ միջոցին՝ նաև սպանել քեզ, անգէնիդ:

— Կարող է այդ լինել,— բացականչեց Շիրայի-Գոմպաչչին, — չէ՞ որ նրանք գիտեն, որ այդ իմ բոլոր ունեցածն է:

— Երդուում եմ քեզ իմ հօրով, որը երբէք չէ մեռել,— բացականչեց աղջիկը:

Ինչպէս օձից խայթուած՝ Շիրայի-Գոմպաչչին վեր թռաւ գետնից:

— Որքան ցած են մարդիկ,— բացականչեց նա,— նրանք միայն մտածում են, որ ուրիշի թանկագին բանը խնեն: Այդպէս էլ ես կխլեմ նրանցից այն, ինչ որ թանկ է ամեն բանից:

Եւ մերկացնելով դաշոյնը, նա սարսափելի կատաղութեամբ ընկաւ քնածների վրայ և լայն ասպարէզ բաց արեց իր դաշոյնի համար:

Երկինքն արդէն սկսել էր կարմրել, երբ բոլորը մեռած էին, և արիւնաներկ Շիրայի-Գոմպաչչին ինքն իրան եկաւ կատաղութիւնից յետոյ:

— Ներքի ինձ, հրաշալի ծաղիկ, որի անունը ես չգիտեմ, ասաց նա, դիմելով երիտասարդ աղջկան, — ներքի ինձ, որ ես սպանեցի աղգականներիդ և պատճառեցի քեզ այնքան վիշտ:

— Ինձ կոչում են Կոմուրասակի, — պատասխանեց նա, կարմրելով, ինչպէս արշալոյսը, որ վառուում էր երկնքում, — և ես ծաղիկ չեմ, այլ միայն ծաղկի կոկոն, որ կբացուի, երբ նրան այրէ սիրոյ արեգակը: Ոչ մի վիշտ դու ինձ չպատճառեցիր, — այլ, ընդհակառակը, ուրախութիւն: Այս մարդիկը, որոնցից

դու ազատեցիր ինձ, աւագակներ են: Նրանք յափշտակեցին ինձ հօրս տանից, որպէս զի վերցնեն ինձ համար ահագին փրկանք,—իմ հայրը շատ հարուստ է: Դու տեսնուս ես, որ ես չէի ստուգում, երբ գլխով արի այն խօսքին, թէ հօրս կորցրել էմ: Վերադարձրո՛ւ ինձ նրան, որպէսզի նա կարողանայ շնորհակալ լինել քեզանից այնպէս, ինչպէս արժեմ ես, նրա սէրը դէպի ինձ և քո սխրագործութիւնը:

Շիրայի-Գոմպաչչին, վրայ հասնող օրուայ լուսով չդադարելով սքանչանալ Կոմուրասակու վրայ, տարաւ նրան մինչև նրա հօր տունը և ընդունուեց ուրախութեամբ ու պատիւներով:

—Աղջիկս բոլորը ինձ ասաց, — յայտնեց Կոմուրասակու հայրը, երբ պատանին պատրաստուում էր աւելի հեռաւոր ուղևորութեան. — և ես գիտեմ, թէ ինչպէս կարող եմ շնորհակալութիւն յայտնել քեզ: Դու վերադարձրիր ինձ կեանքս, և դրա փոխարէն ես կտամ քեզ իմ ունեցածներից ամենալաւ գանձը: Ես հարուստ եմ, աղջիկս խոստովանեց, որ սիրել է քեզ հէնց առաջին հայեացքից,—վերցրո՛ւ նրան կին և կանց մեզ մօտ:

Բայց Շիրայի-Գոմպաչչին պատասխանեց հպարտութեամբ.

—Ես չեմ ուզում, որ հօրս դաշոյնը ժանգոտուի անգործութիւնից ու ամօթից: Ես գնում եմ ձեռք բերելու փառք ու պատիւ, և թէև ինձ շատ դուր է գալիս աղջիկդ, — սակայն ես գործ չունեմ քո փողերի հետ: Մնաս բարով:

Ու գնաց:

Գնաց հպարտ, զգալով սակայն, որ կարծես մի բան պոկ է գալիս իր սրտից:

Գ.

Ի՞նչ են ջարեկամները:

Այն մարդը, որ իւր թշնամիներին ստիպել է զգուշանալ, և ինքն էլ զգուշանում է իր բարեկամներից, — կարող է իր կեանքը ապահովութեան մէջ համարել:

Այսպէս կասէր իմաստունը, եթէ լինէր մեր մէջ:

—

Իր քաջութեամբ և վեհանձնութեամբ Շիրայի-Գոմպաչչին միանգամից ձեռք բերեց Թագաւորի պալատում բաղմամբիւ բարեկամներ:

Առանձնապէս նրա հետ բարեկամացաւ մի պալատական,

որին թագաւորը շատ յարգում էր և սիրում նրա խելքի և խորամանկութեան պատճառով:

Մի անգամ ուշ երեկոյեան պալատականը մտաւ այն սենեակը, որտեղ քնում էր Շիրայի-Գոմպաչչին, և ասաց նրան.

— Ուզում ես միանգամից ձեռք բերել թագաւորի բարձր տրամադրութիւնը, իսկ դրա հետ միասին և փառք ու պատիւ:

— Ես հէնց դրա համար էլ եկել եմ Եդդօ,— պատասխանեց Շիրայի-Գոմպաչչին:

— Դէ լսիր,— ասաց պալատականը,— ես կարող էի գնալ և իմաց տալ թագաւորին, և միայն ինձ վրայ կթափուէին բոլոր ողորմութիւնները, բայց ես սիրում եմ քեզ և ուզում եմ, որ փառք ու պատիւները և պարգևները քեզ էլ հասնեն: Այսօր գիշերով տասն մերձաւորներ պայմանաւորուել են յափշտակել թագաւորի որդուն, որպէսզի թագաւորին ստիպեն,— դու գիտես, թէ ինչպէս նա սիրում է իւր որդուն,— որպէսզի նրան ստիպեն հրաժարուել իշխանութիւնից և յանձնել ուրիշին ով իրանց հաճելի է: Ես գիտեմ նրանց բոլոր մտադրութիւնը, որովհետեւ ես ինձ ձեացրի, իբրեւ թէ համամիտ եմ նրանց բոլոր որոշումներին: Բայց ես ուժեղ չեմ: Իմ ոյժը իմ խելքն ու խորամանկութիւնն են: Իսկ դու քաջ ես և զէնք շարժելու մէջ ամենից ճարտարն ես: Գնանք և պահապան կանգնենք թագաւորի որդու ննջարանի դռների մօտ: Եթէ դու սպանես բոլոր դաւադիրներին՝ մտածիր, ինչպիսի ողորմութիւններ անձրեկի պէս կթափուին քեզ վրայ:

Շիրայի-Գոմպաչչին վեր թռաւ. — Խնքը բաղդն է կամենում ինձ վարձատրել այն բոլորի փոխարէն, որ ես կրել եմ: Գնանք:

Պալատականը յանձնեց նրան դաշոյնը:

Դեռ հչ մի անգամ դաշոյնը Շիրայի-Գոմպաչչուն այդպէս թեթեւ չէր երեւցել:

Նրանք գնացին և կանգնեցին պահպանութեան:

Ճիշտ կէս գիշերին յայտնուեցին դաւադիրները:

— Կանգնեցէք, դաւաճաններ,— գոչեց, դուրս գալով մթութիւնից, Շիրայի-Գոմպաչչին և միեւց դաշոյնը մինչև կոթը առաջին պատահածի կուրծքը:

Երբ տասներորդը թաւալուեց նրա ոտքերի տակ,— նա յանկարծ մէջքում սարսափելի ցաւ զգաց և գետին ընկաւ առանց գիտակցութեան:

Երբ աչքերը բաց արեց՝ շուրջը լոյս էր,— վառուում էին շահեր:

Շիրայի-Գոմպաչին տեսաւ թագաւորին, մօտ վազող շքախմբին և պահապաններին:

Թագաւորի առաջ կանգնել էր իր ընկեր պալատականը և ասում էր.

— Տեղեկանալով, որ այս տասնեմէկ սրիկաները մտածել են մի այդպիսի չար գործ՝ ես մենակ պահապան կանգնեցի: Ես ուժեղ չեմ, բայց հաւատացած էի, որ դէպի քեզ ունեցած սէրս և անձնուիրութիւնս, հրամայող, ինձ կտան ոչ մարդկային ոյժեր: Եւ ես չսխալուեցի: Ես սպանեցի տասին, — նրանք սրիկայ էին, բայց զոնէ քաջ սրիկայ. տես, ամենքը վիրաւորուած են կրծքից: Այն ժամանակ տասնեմէկերորդը, որպէս մի վախկոտ, դիմեց արհամարհելի փախստի: Նա արժանի չէր ազնիւ դաշոյնի հարուածին: Թրի հարուածը հասաւ մէջքին և գլորեց նրան: Եւ այդ մարդը, այդ վախիկը — ձվ էր եղել: Ո՛վ: Իմ լաւագոյն բարեկեամս: Որին ես սիրում էի, ինչպէս հարազատ եղբօր:

— Սրիկան ստոճւմ է, — բացականչեց Շիրայի Գոմպաչին, — ես եմ սպանել դաւադիրներին: Նայիր, հւմ դաշոյնն է արեան մէջ:

— Դաւաճանութեան, վախկոտութեան, փախստեան դու աւելացնում ես դեռ սո՛ւտը և զրպարտութիւնը, — զզուանքով բացականչեց թագաւորը, — մենք տեսնում ենք, թէ հւմ դաշոյնն է արիւնոտուած. քոնը փայլում է, ինչպէս ապակի, մի բան, որ չէ կարելի ասել խղճիդ վասին:

Շիրայի-Գոմպաչին միայն հեկեկաց.

— Ո՛րքան ցած են մարդիկ:

— Այն, որ դու ինձ համար մահացու վիրաւորեցիր բարեկամիդ, միայն բարձրացնում է քեզ իմ աչքերում, վկայում է քո անձնուիրութիւնը դէպի ինձ, — դիմեց թագաւորը պալատականին:

Վերջինս խոնարհութեամբ գլուխ տուեց.

— Ամենից սիրելի բարեկամիս: Ես պէտք է մեղքս խոստովանեմ քո առաջ, հրամայող: Սէրը՝ ծաղիկ է պատանու սրտում, — նրան կարելի է պոկել: Սէրը ծառ է հասուն տղամարդու սրտում: Նա պինդ պահում է արմատներով: Եւ դուրս հանել սէրը հնարաւոր է, հանելով սիրտը: Որքան էլ ոճրագործ է Շիրայի-Գոմպաչին, սակայն ես այնուամենայնիւ շարունակում եմ սիրել նրան և գլխաւ: Թո՛ղ տուր ինձ ցոյց տալ իմ անձնուիրութիւնը դէպի քեզ: Պոկիր սիրտս: Թո՛ղ իմ սիրելի լաւագոյն բարեկամիս տանջեն աչքերիս առաջ: Ուղում ես,

արան ինձ նրա դահիճը, ես ինքս, իմ ձեռքերով կշարժարեմ նրան ամենազարհուրելի տանջանքներով: Այսպէս եմ ես քեզ նուիրում, այսպէս եմ պատրաստ վարուելու քո ամէն մի թշնամու հետ, թէպէտ և նա լինի իմ եղբայրը: Ես քեզ զոհ բերի իմ ամենալաւ բարեկամիս, թոյլ տուր զոհելու եւ սիրտս: Թագաւորը զգացուած էր:

—Ո՛հ,—ասաց նա,—այնպիսի սիրտը, ինչպիսին քոնն է, հարկաւոր է ինձ: Ես բաւականաչափ հաւատում եմ քո պնձ-նուիրութեանը: Ես չեմ ուզում քեզ ենթարկել նոր տանջանքների: Թող չարագործն ապրի, ես նրան թողնում եմ նոյնիսկ անպատիժ, որովհետեւ նա քո բարեկամն է: Դուրս գցեցէք սրիկային իմ պալատից, թող սատակի վէրքերից որևէ տեղ աղբանոցում: Զախշախուած իժը անվտանգ է:

—Մի ողորմութիւն, Թագաւոր,—հեծեծեց Շիրայի-Գոմպաչ-չին,—հրամայիր ինձ տալ դաշոյնս, սամուրայ նախնիքներիս դաշոյնը: Ես յոյս ունիմ երբևիցէ մերկացնել այն քո թշնամիների դէմ և ապացուցանել քեզ իմ ուղղամտութիւնը: Օ՛հ, արան այս բանը թէկուզ որպէս ողորմութիւն նրան, որին դու համարում ես իմ բարեկամը, իսկ ես՝ թշնամի և մատնիչ:

Թագաւորն ասաց.

—Յետ տուէք նրան իր դաշոյնը: Փառք ու պարծանք աստուածներին, որ սրիկան չէ ստիպել նրան բժաւորուել բարեկամի արինից:

Շիրայի-Գոմպաչչու դատում խրեցին դաշոյնը և, վերաւորին, դուրս գցեցին պալատից:

Իսկ խորամանկ պալատականի վրայ պատիւ ու հարստութիւն թափուեցին: Թագաւորը նրան իրանից յետոյ երկրորդը արեց: Մեծերը շատ քիչ անգամ են տեսնում ճշմարտութիւնը: Նրանք չափազանց բարձր են, իսկ ճշմարտութիւնը, ինչպէս մըջիւն, վազում է նրանց ոտքերի մօտ: Մի անգագոյշ քայլ՝ և նրան կոխեցին:

Դ

Ի՞նչ է պատիւը

Որդին ասաց հօրը.

—Դու ինձ տուիր կեանք: Ես վերցրի քեզանից անունս: Իմ կեանքը ես պարտաւոր եմ տալ, որպէսզի քո անունը մնայ նոյնպիսի ազնիւ, ինչպէս որ էր:

Սա բարի որդու խօսքեր են:

Այսպէս կասէր իմաստունը, եթէ լինէր մեր մէջ:

—

Երկտասարդութիւնը—բոլոր հիւանդութիւնների ամենա-
լաւ դեղն է,— Եիրայի-Գոմպալչին առողջացաւ դաւաճանողի
վէրքից:

Հիւանդ և ուժասպառ՝ նա թափառում էր, քաղցած,
Եդդոյի փողոցներով:

Եւ ամենքը քաշոււմ էին նրանից:

— Ահա այն մարդը, որին թագաւորը արտաքսել է իր
արքունիքից:

Երբ անցնում են ձմերային մրրիկները՝ ծաղկում են
գարնանային ծաղիկները:

Երբ պատուի, փառքի, հարստութեան կրքերը անցնեն՝
սրտում ծաղկում է սէրը:

Այժմ Եիրայի-Գոմպալչին դառնութեամբ մտածում էր.

— Ինչո՞ւ այն ժամանակ ես չմնացի բարի հարստի մօտ և
չամուսնացայ գեղեցկուհի Կոմուրասակու հետ: Ես հիմայ
կլինէի հարուստ, հանգիստ և երջանիկ,—որովհետև իսկական
երջանկութիւնը միայն սիրոյ մէջ է: Իսկ այժմ բոլորն ինձ
ատում են և արհամարհում:

Այսպէս էր սիրուց հառաչում Եիրայի-Գոմպալչին, քաղ-
ցած, թափառելով Եդդոյի փողոցներում:

Այսպէս մտածելով՝ նա անցնում էր մի թէյատան առջևից,
որ ամենալաւն էր քաղաքում, և լսեց մի կնոջ երգելը:

Ձայնը նրան ծանօթ թուաց:

Եիրայի-Գոմպալչին կանգ առաւ և սկսեց լսել:

Լարերը հնչում էին, լալիս էին ու գանգատուում կնոջ
մատների տակ:

Իսկ կնոջ ձայնը երգում էր, կարծես մի ուրախ երդ.

«Ո՞վ է ամենից գեղեցիկը, խելացին ու խիղախը:

Ներա անունն է՝ Եիրայի-Գոմպալչի:

«Ո՞ւմ շրթունքներն երբէք չեն պղծուել ստով, իսկ
դաշոյնը՝ բարեկամի արիւնով:

Ներա անունն է՝ Եիրայի-Գոմպալչի:

«Ո՞վ է, իսկապէս, արժանի սամուրայ կոչման: Ո՞վ կարող
է կրել նախնիքների դաշոյնը արժանապատուութեամբ: Ո՞ւմ
դաշոյնն է ամենից սխրագործ:

Ներա անունն է՝ Եիրայի-Գոմպալչի:

«Ո՞ւմ եմ ես սիրում: Ո՞ւմ համար եմ ես հալում: Ո՞ւմ
անունն եմ հաւատում մութ գիշերին մինչև անդուարթ լուսա-
ծագը:

«Այդ անունն է՝ Շիրայի-Գոմպալչի»:

—Ո՛րվ է համարձակում,—բացականչեց Շիրայի-Գոմպալչին,—գովաբանել բարձրաձայն Շիրայի-Գոմպալչու անունը, երբ նրան, լքուածին, ատում ու արհամարում է ամբողջ նդոն:

Եւ Շիրայի-Գոմպալչին ներս վազեց թէյատուն:

Ներս վազեց և արձանացաւ:

Պատշգամբում, ճոխօրէն ասեղնագործած բարձի վրայ նստած էր, զարդարուած ծաղիկներով, Կոմուրասակին, էլ աւելի չքնաղ, քան առաջ, լալիս էր ու երգում:

Տեսնելով նրան՝ Կոմուրասակին ճչաց և ծածկեց ձեռներով դէմքը:

—Դու ախտեղ,—բացականչեց զարմանքի ու սարսափի մէջ Շիրայի-Գոմպալչին,—երաժշտուհի և երգչուհի^{*)}: Դու, նշանաւոր և հարուստ հօր աղջիկը: Դու, որ կրում ես մի անուն, որ միշտ պատուաւոր է եղել:

Կոմուրասակին յետ քաշեց ձեռները երեսից և պատասխանեց հպարտութեամբ:

—Այդ անունը պատուաւոր էլ մնաց: Ո՛չ ոք չի համարձակուի ասել, որ իմ հայրը անպատիւ մարդ է և հրէէ մէկին խարել է: Եւ այդ արեցի ես:

Ու նա պատմեց Շիրայի-Գոմպալչուն ինչ որ իրան պատահել էր միմեանցից բաժանուելուց յետոյ:

Դժբախտ պատահարներից նրա հայրը մնանկացաւ:

Երբ ծախում էին նրանց բոլոր ունեցածը՝ փողոցում կանգնել էին դեռ մի քանի մարդիկ և անիծում էին նրա հօրը:

—Դու խաբեցի՜ր մեզ: Դու վերցրի՜ր մեր փողերը և յետ չտուիր մեզ:

Հայրը եկաւ տուն, որը արդէն իրանց չէր պատկանում, և ողբ ու լացով բացականչեց.

—Ահա ես ամէն ինչ կորցրի: Կորցնում եմ հիմայ եւ բարի անունս: Ինձ ի՞նչ մնաց: Արհամարհելի կեանքի մնացորդներ և անպատուած աղջիկ, որը պիտի կրէ արհամարհուած անուն: Հին սովորոյթը պահանջում է, որ ես ծախէի աղջկանս և վճարէի պարտքերս: Իսկ ինչպիսի տանջանք կընտրէ իմ աղջիկը. մարմնի տանջանք չսիրած մարդկանց զգուանքներից, թէ՛ հոգեկան տանջանքներ այն գիտակցութիւնից, թէ իր հայրն անպատուած է, անարգուած:

*) Մինչ հէյառները, պարուհիները միայն արտիստուհի են և վայելում են յարգանք՝ երաժշտուհիները և երգչուհիները թէյատնելում ամեն մէկին մատ չելի կանայք են:

Կոմուրասակին պատասխանեց.

—Հայր, ես ինքնասպանութիւն կգործեմ, եթէ ինձ չծախես և չգնես անունդ բաղդից այնպէս մաքուր, ինչպէս նա ընկաւ նրա անողորմ ձեռքերը:

Հօր աչքերում արտասուք երևաց.

—Աղջիկս, ես գիտէի, թէ ինչ էի անում, երբ քեզ կեանք էի տալիս:

Եւ դուրս գալով նրա հետ փողոց՝ իրան, որպէս խաբեբայի, անիծողներին.

—Մի շտապէք քարկոծել շանը, երբ նա դեռ չէ երևացել: Դուք տեսնում էք. ռբքան չքնաղ է աղջիկս: Նրա գեղեցկութեամբ ես կվճարեմ իմ պարտքերը: Ինքն է այդ ուզում:

Ու ամենքը գովեցին աննման դատերը և պատուաւոր վաճառականին, որի համար բարի անունը թանկ է աշխարհի բոլոր բաներից:

Ամբողջ քաղաքը նրանց յարգանքներով յուղարկաւորեց, ձերուհին աղջկանը տարաւ Եդգօ, և, որովհետեւ Կոմուրասակին հրաշալի էր, որպէս քիչ անգամ են հրաշալի լինում ծաղիկները՝ նրա փոխարէն թէյատան տիրուհին վճարեց այնքան, որ պատուաւոր վաճառականը աւելիով վերադարձրեց այն ամենին, ում պարտ էր:

—Ահա թէ ինչու եմ ես այստեղ,—վերջացրեց չքնաղ Կոմուրասակին իր պատմելը,—յարգելի Իշի-Սանի տանը, և ահա թէ ինչու ես կարող եմ հպարտութեամբ կրել հօրս անունը:

Շիրայի-Գոմպաչչին քաշ գցեց գլուխը.

—Իսկ ես,—ասաց նա,—ես չկարողացայ մարդկանց աչքում իմ հօր անունը պահել այնպէս պատուաւոր, ինչպէս որ ստացայ:

Ե

Ի՞նչ է սէրը.

Մեծ գետը, որ հանդարտ ու դանդաղ հոսում էր հովտի վրայով, հաղցրեց լեռնային կատաղի փոքրիկ գետակին:

—Ինչո՞ւ դու այդպէս կատաղի ես:

Սա պատասխանեց.

—Որովհետեւ իմ ճանապարհին շատ քար կայ:

Այդպէս է և սէրը. նա դառնում է կատաղի, երբ ճանապարհին պատահում է խոչընդոտների:

Այսպէս կասէր իմաստունը, եթէ լինէր մեր մէջ,

—

Այդ միջոցին երևաց յարգելի Իջի-Սանը, թէյատոն տիրուէին:

— Ո՛վ է այդ դժգոյն պատանին, — հարցրեց նա:

— Ես կոչուում եմ Շիրայի-Գոմպաչչի, — ամօթով պատասխանեց երիտասարդը:

Իջի-Սանը սիրալիր կերպով ժպտաց:

— Նստի՛ր: Ես գիտեմ այդ անունը: Ես այդ միշտ լսում եմ իմ գեղեցկուհու, ծաղկանոցիս ամենալաւ ծաղկի, երգերում:

Շիրայի-Գոմպաչչին պատմեց նրան իր հանդիպելը Կոմուրասակու հետ և վերջացրեց իր պատմութիւնը, ասելով.

— Կոմուրասակուն տնւր ինձ:

Նրան կարեկցութեամբ ականջ դնող յարգելի Թջի-Սանը հարցրեց.

— Բայց ինչո՞ւ ես պարտաւոր Կոմուրասակուն քեզ տալու:

Նա ասաց.

— Որովհետեւ ես սիրում եմ նրան:

Յարգելի Իջի-Սանը ծիծաղեց.

— Բայց ամբողջ նգղօն սիրում է Կոմուրասակուն: Նա առաջին գեղեցկուհին է բոլոր թէյատներում, — և, իսկապէս, աստուածների օրհնութիւնն իջաւ այդ թէյատան վրայ, երբ ես այս ծաղիկը տնկեցի իմ օրհնեալ հողի վրայ: Մենք ազատում չունենք ամենանշանաւոր և ամենահարուստ մարդկանց ձեռքից: Ոսկին գետի պէս հոսում է դէպի իմ թէյատունը: Բայց ես համաձայն եմ կատարել ջո ցանկութիւնը, պատանի: Վճարիր ինձ այնքան, որքան ես վճարել եմ Կոմուրասակու համար. վճարիր էլի այնքան, որ կարողանամ լիութեան ու առատութեան մէջ վերջացնել իմ օրերը. վճարիր դարձեալ այնքան, որ որդիքս կարողանան հասնել այն փառք ու պատիւներին, որոնց հարուստներն աւելի հեշտ են հասնում, քան աղքատները. վճարիր դեռ էլի այնքան, որ աղջիկներս կարողանան իրանց ամուսիններին հարուստ օֆիտ տանել և դրանով դրաւել նրանց սէրը՝ — և այն ժամանակ Կոմուրասակին քոնն է: Գաղիր այդ ծաղիկը ու տնւր քեզ հետ:

Շիրայի-Գոմպաչչին չգիտէր ինչ անելիքը: Նա տեսաւ, որ յարգելի Իջի-Սանը շատ իրաւացի է:

— Ես չունիմ այդքան փող, — բացականչեց նա դառնութեամբ:

—Այն ժամանակ ուրիշների ճանապարհին մի կանգնիր, —ասաց Իշի-Սանը,—այնպիսի գեղեցկուհիներ, ինչպիսին է Կոմուրասակին, ուշ-ուշ են ծնւում: Դա մի տօն է ամբողջ Եդոյի համար: Դուն էլ մասնակցութիւն ունեցիր այդ տօնի մէջ: Ձեռք բեր փող և արի այստեղ, որպէսզի լցնես իմ քսակը ոսկով, իսկ Կոմուրասակու կուրծքը՝ հրճուանքի արցունքներով: Իսկ մինչ այդ հեռացի՛ր: Եւ հեռացիր շուտով: Կոմուրասակին այսօր պէտք է հագնուի որքան կարելի է լաւ և պէտք է սովորականից աւելի գեղեցիկ լինի—մենք սպասում ենք ճաշին ամբողջ Եդոյի ամենանշանաւոր և հարուստ մարդուն:

Եւ նա արտասանեց Շիրայի-Գոմպաչչուն մատնող խորամանկ պալատականի անունը:

Պատահին միայն կրճատցրեց ատամները և գնաց:

Կատաղութեան մէջ նա թափառում էր քաղաքում: Այժմ նա միայն մէկ մտածմունք ունէր.

—Ինչ ճանապարհով ուզում է լինի՝ փող ճարել և գնել Կոմուրասակու գգուանքները:

Երբէք նա չէր երևացել նրան աւելի գեղեցիկ, աւելի չքնաղ:

Այսպէս մտածելով՝ նա յիշեց իր դաշոյնը.

—Կծախեմ և կգնեմ Կոմուրասակուն գրկելու երջանկութիւնը:

Այս սարսափելի մտքով նա բարձրացրեց վշտից քաշ ընկած գլուխը և նոյն բողբոջ տեսաւ պալատականին, որ գնում էր թէյատուն ճաշի և ժպտում էր, մտածելով, հաւանաբար, Կոմուրասակու մասին:

Արիւնը Շիրայի-Գոմպաչչու գլուխը խփեց, երբ տեսաւ այն մարդուն, որը, խլելով նրանից ամէն ինչ, այժմ էլ խլում էր Կոմուրասակու գգուանքները:

Նա շուրջը նայեց:

Դատարկ փողոցում միայն իրանք էին:

Շիրայի-Գոմպաչչին մօտ գնաց և ձեռքը դրեց մտքովը տարուած և ժպտացող պալատականի ուսին:

Պալատականը ցնցուեց, բարձրացրեց գլուխը և դեղնեց, երբ տեսաւ իր առաջ իր մատնած, դաւաճանած մարդուն:

—Ինձանից պէտք էր առաջ վախենալ,—ժպտալով ասաց Շիրայի-Գոմպաչչին,—վախենալ և չհանդիպել իմ ճանապարհին: Այժմ ուշ է. մենք արդէն հանդիպեցինք: Ինչո՞ւ ես դեղնում. մի ակնթարթից մահը կստիպէ քեզ դեղնել:

—Մի սպանիր ինձ,—կոչեց պալատականը:

— Ես կանեմ այն, ինչ որ խոստացել եմ թաղաւորին, — ասաց Շիրայի-Գոմպալչին, — ես կապացուցանեմ նրան իմ անձնութիւնը նրանով, որ կսպանեմ իմ դաշոյնով այն ամենամեծ սրիկային, որ կայ տիրապետութեան մէջ։ Ես ողջոյն բերի բեզ այն գեղեցկուհուց, որին դու գիտես։ Ո՞րտեղ։ Ա՞յստեղ։ Ա՞յս կրծքին պէտք է այսօր թեքէր իր գլուխը Կոմուրասակին։ Ո՞րտեղ։ Ա՞յստեղ դնել։ Սրտիդ մօտ։ Հա՛, Ահա անյատեղ։ Եւ Շիրայի-Գոմպալչին միեց դաշոյնը պալատականի սրտին։

Վերջինս մեռաւ, չկարողանալով նոյն իսկ մի հառաչ արձակել։

Շիրայի-Գոմպալչին զգուանքով ձգեց նրա դիակը հէնց այնտեղ փողոցում և, խուզարկելով նրան, վերցրեց պալատականի մօտ գտնուած բոլոր փողերը և դիմեց յարգելի Իջի-Սանի թէյատունը։

— Ուրախացրո՛ւ Կոմուրասակուն։ Այսօր մենք, վերջապէս, միմեանց կը գգուենք, — բացականչեց Շիրայի-Գոմպալչին, — և այդ բոլորը շնորհիւ իմ բարեկամ պալատականի։ Նա քեզանից բարի է, յարգելի Իջի-Սան։ Իմանալով, որ ես սիրում եմ Կոմուրասակուն, նա տուեց ինձ իր քսակը, որպէս զի ես կարողանամ գալ քո թէյատունը։ Դեռ այդ քիչ է։ Նա ինձ խօսք տուեց, որ երբէք չի գայ Կոմուրասակու մօտ։ Եւ թէ և նա չափազանց նենգ ու խորամանկ պալատականի հոշակ է վայելում, բայց ես վստահ եմ, որ այս անգամ նա կպահէ իր խօսքը։

— Բարի մարդիկ շատ կան աշխարհում, — ասաց յարգելի Իջի Սանը, — մանաւանդ հարուստների մէջ։ Շաշը պատրաստ է, և պէտք չէ ժամանակ կորցնես ինձ հետ խօսքի բռնուկելով։

Շիրայի-Գոմպալչին ճաշի նստեց Կոմուրասակու հետ, որը, ճոխօրէն հագնուած՝ սովորականից էլ աւելի չքնաղ էր այդ օրը։

— Նստի՛ր կողքիս։ Ես չեմ ուզում, որ դու ինձ ծառայես։ Թող մեզ ուրիշները ծառայեն, — ասաց նրան Շիրայի-Գոմպալչին, — նստի՛ր ինձ հետ միասին, կողքիս, ինչպէս այդ պատահում է սղամարդու և կնոջ կեանքում միայն մի անգամ, նրանց հարսանիքին։

Հէյա՛նները պարում էին։ Երաժիշտներն ու երգչուհիները փառաբանում էին նրանց երիտասարդութիւնը, գեղեցկութիւնն ու սէրը։

Իսկ Շիրայի-Գոմպալչին ու Կոմուրասակին նստել էին միմեանց կողքի, ինչպէս հարս ու փեսայ։

Իջի-Սանի այգու լաւագոյն ծաղիկը դժգոյն էր։
Կոմուրասակին նկատեց Շիրայի Գոմպաչչու ձեռքերի
վրայ արեան հետքեր ու շշուկով հարցրեց։

—Այդ թնչ է։ Ես վախենում եմ։

—Լուր, — նոյնպէս շշուկով պատասխանեց Շիրայի-Գոմ-
պաչչին, — գա մի քանի կաթիլ է այն գետից, որի մէջ ես
լուացել եմ ոսկիս։

Ու խնջոյք էր անում։

Երբ երեկոյեան աղջամուղջը ամէն ինչ լցրեց մայր մտնող
արևի վերջին ճառագայթների վարդագոյն արտացոլումներով՝
—Շիրայի-Գոմպաչչին հրամայեց։

—Հիմայ ամենքդ գնացէ՛ք։ Մենք Կոմուրասակու հետ
միմեանց պահ կտանք հառաչներ, որոնք ձեր երգերից
բաղցր են։

Ու բոլորը, ծիծաղելով, հեռացան։

—Այժմ դու իմն ես, — ասաց Շիրայի-Գոմպաչչին, բայց
այդ միջոցին ներքևում հնչեցին աղմուկ ու աղաղակներ։

Յարգելի Իջի-Սանը սենեակ վազեց ճշալով։

— Մարդասպան։ Դու սպանեցիր քաղաքի ամենա-
պատուաւոր մարդուն։

Եւ նրա յետևից մտան Թագաւորի ծառաները։

—Ոճրագործութիւնդ բացուած է, — ասացին նրանք։ — Ո՛վ
կարող էր սպանել Թագաւորի սիրելուն, ամենապատուաւոր,
ամենանշանաւոր և ամենահարուստ մարդուն։ Ո՛վ, բացի այն
մարդուց, որի կեանքն է փրկել նա իր բարեկամութեամբ։
Կասկածն ընկաւ իսկոյն և եթ քեզ վրայ։

—Ահա թէ ինչո՞ւ արին կայ ձեռքերիդ, — սարսափի մէջ
բացականչեց Կոմուրասակին։

—Այդ կինը բաց է անում արարքդ։

Շիրայի-Գոմպաչչին դուրս քաշեց դաշոյնը, որպէսզի խրէ
իր փորը, — բայց Թագաւորի ծառաները կարողացան նրան
բռնել և խլեցին դաշոյնը։

—Ո՛չ, դու արժանի չե՞ս պատուաւոր մահուան։ Թագաւորի
հրամանով դու կզխատուես, ինչպէս մի ամենասովորական
մարդասպան։

Այն ժամանակ Շիրայի-Գոմպաչչին յուսահատութեան մէջ
գոչեց։

—Լսեցէ՛ք, մարդիկ հէնց միայն այն էին անում,
որ խլում էին ինձանից այն բոլորը, ինչ որ պատկա-
նում էր ինձ։ Խլեցին կարողութիւնս, պատիւս, բարի

անունս, Թագաւորի տրամադրութիւնը, ծառայութիւններս նրա առաջ, սիրած կնոջս, վերջապէս, նախնիքներիս գաշոյնը, նոյնիսկ պատուով ու փառքով մեռնելու հնարաւորութիւնը: Գոնէ մի գիշեր թողէք ինձ: Այդ գիշերը ես կանցկացնեմ կոմուրասակու հետ, իսկ առաւօտեան արէք ինձ, ինչ որ ձեզ արդար կթուայ: Աւելացրէք դրա համար մի նոր տանջանք:

Բայց նրան պատասխանեցին.

— Թագաւորի կամքը սրբազան է: Ո՛չ մի ըոպէ յետաձգուած: Դու կզլխատուես այսօր և եթ հէնց այնտեղ, որտեղ կատարել ես քո ամենալաւ բարեկամի ստոր սպանութիւնը:

Շիրայի-Գոմպալլուն տարան այն փողոցը, որտեղ նա սպանել էր խորամանկ պալատականին, և կտրեցին նրա գլուխը, ինչպէս մի ամենասովորական ոճրագործի:

2

Դ՞նչ է մահը

— Դ՞նչ կանէիր, եթէ ես կամենայի բեզ վրայ Թափել բոլոր գոթազգութիւնները, — գոռոզաբար հարցրեց բաղդը մարդուն:

— Ես կմեռնէի, — ոչ-պակաս գոռոզութեամբ պատասխանեց մարդը բաղդին, — և դու անգոր կլինէիր ինձ վրայ:

Ամէն բանից կտրելի է զրկել մարդուն, բացի մեռնելու կտրելութիւնից, երբ նա կամենայ:

Այսպէս կասէր իմաստունը, եթէ լինէր մեր մէջ:

—

Շիրայի-Գոմպալլին ունէր մի բարեկամ, որը սիրում էր նրա խիզախութիւնը և ղէնք շարժել գիտենալը:

Սամուրայ, ինչպէս և նա:

— Նա վատ ապրեց: Բայց նա սամուրայ էր: Նա պէտք է սամուրայի պէս էլ թաղուի:

Գնաց Թագաւորի մօտ և մեծ փողով գնեց զլխատուած Շիրայի-Գոմպալլու մարմինը:

— Թաղիր հեռու տեղ, որտեղ ուզում ես, — ասաց Թագաւորը, ստանալով փողերը, — միայն թէ Նդդօյի սահմաններից դուրս:

Հանգուցեալի բարեկամը տարաւ Շիրայի-Գոմպալլու մարմինը Մեզուրօ և Թաղեց այնտեղ այն բոլոր պատիւներով, որ պատշաճ են սամուրային:

Գարունն էր:

Իմանալով Շիրայի-Գոմպաչչու թաղումը՝ Կոմուրասակին քաղեց կեռասենու ծաղիկ ոստեր և եկաւ նրա բարեկամի մօտ.

— Յոյց տուր ինձ, հրտեղ ես հողին յանձնել Շիրայի-Գոմպաչչու մարմինը: Ես մի կին իմ, որ սիրում էր նրան և որին սիրում էր նա: Ես ուզում եմ զարդարել նրա գերեզմանը այնպէս, ինչպէս որ նա արժանի էր:

Հանգուցեալի բարեկամը, տեսնելով իր առաջ Կոմուրասակուն, արհամարանքով բացականչեց.

— Ուրեմն դու ես այն գժբաղդը, որի համար նա մոռացաւ իր պատիւը, սպանեց ու կողոպտեց մի պատուաւոր մարդու: Որին պարտական էր իր կեանքը: Այդ դու ստիպեցիր նրան մոռանալ իւր պատիւն ու խիղճը:

Կոմուրասակին, արտասուելով, պատասխանեց.

— Այո, այդ ես եմ: Միայն ցոյց տուր ինձ նրա գերեզմանը:

Նա հրաշալի էր, և հանգուցեալ Շիրայի-Գոմպաչչու բարեկամը ասաց նրան.

— Լաւ: Թող քո ասածի համեմատ լինի: Բայց քեզ նման կանայք ձրի ոչինչ չեն անում: Ե՛ս էլ չեմ ուզում ոչ մի բան ձրի անել քեզ նման կնոջ համար: Ես քեզ ցոյց կտամ իմ անբաղդ բարեկամի գերեզմանը, բայց դրա համար դու նախ պիտի իմը լինես: Ես չեմ ուզում, որ բարեկամիս հողին, չարագործ, բայց տանջուող, գերեզմանի մօտ քեզ մաքուր տեսնէ: Թող նա քեզ վաճառուած տեսնէ: Կտեսնէ և զգուանքով երեսը կշռէ քեզանից:

Կոմուրասակին արցունքներով պատասխանեց.

— Ես քոնն եմ, երբ դու այդ կամենաս:

Հանգուցեալի բարեկամը ասաց.

— Ես ուզում եմ, որ այդ իսկոյն լինէր: Ես ուզում եմ, որ դու լինես այնպէս, ինչպէս որ ես: Նոյնիսկ այն ժամանակ, երբ գնում ես քեզ համար կեանքը տուած մարդու շիրմին այցելութեան՝ դու ընդունակ ես ուրիշին պատկանել:

Կոմուրասակին պատասխանեց.

— Լաւ: Մարմինս այնքան են տանջել, որ մի աւելորդ տանջանք ոչինչ չի աւելացնի: Ես համաձայն եմ, արն ինչ ուզում ես:

Հայհոյելով նրան՝ բարեկամը զգուանքով տարաւ նրան Շիրայի-Գոմպաչչու գերեզմանի մօտ:

—Ահա այն մարդու գերեզմանը, որին դու կորստի մատնեցիր:

Կոմուրասակին շիրիմը զարդարեց կեռասի սպիտակ ծաղիկ-ներով ու ասաց.

—Շիրայի-Գոմպաչչի: Այն ծաղիկներին՝ որոնցով ես զարդարեցի քո գերեզմանը, ես աւելացնում եմ դարձեալ մի հատ, որին կոչում են Վեդդոյի լաւագոյն ծաղիկը:

Ու, հանելով մի դանակ, որ պահուած էր կիմօնօյի մէջ՝ կտրեց իր կոկորդը և մեռած ընկաւ Շիրայի-Գոմպաչչու գերեզմանի վրայ:

Եւ բարեկամը խոնարհուեց նրա մարմնին մինչև գետին՝ շանթահարուած սիրոյ և մահուան մեծութեամբ ու վիհութեամբ:

Այդ նմ է կանգնեցրել, իբրև իր քաւումը, երկու մահարձան Շիրայի-Գոմպաչչու և Կոմուրասակու շիրիմների վրայ:

Ու այն օրուանից, ամէն գարուն, երբ արեգակը հրաշալի սպիտակ բոլորքով զարդարում է կեռասենու ոստերը՝ Տոկիոյի պատանիներն ու աղջիկները գունդագունդ դալիս են Շիրայի-Գոմպաչչու և Կոմուրասակու գերեզմանները և ձիւնափայլ ծաղիկներով զարդարում են նրանց յիշատակը, որոնք սիրել են և սիրոյ համար կեանքերն են վճարել:

Թարգմ. Վ. ՓԱՄԵԱՆ